

РЕЦЕНЗИЯ

на хабилитационния труд и научните публикации на
доц. д-р Милена Кирилова Филипова,
кандидат в конкурса за получаване на академична длъжност “професор”
в Частно висше училище Колеж по туризъм, Благоевград

Професионално направление 3.7. Администрация и управление
Научна специалност „Икономика и управление (Лидерство в управлението)“
В съответствие с чл. 4 от ЗАРСРБ, чл. 57 (2) от ППЗРАСРБ и чл. 6 (2 и 3) от ПРАСПУ

Рецензент: проф. д-р Борислав Борисов,
професионално направление 3.7. Администрация и управление и 3.8. Икономика,
адрес: София, ул. „Флора“ 1, тел. 0886119336, e-mail: b.borissov@uni-svishtov.bg

В конкурса за получаване на академичната длъжност “професор” по професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна специалност Икономика и управление (Лидерство в управлението), участва само 1 кандидат – доц. д-р Милена Кирилова Филипова. Конкурсът е обявен за нуждите на Колеж по туризъм - Благоевград.

Във връзка с конкурса за академичната длъжност “професор”, доц. д-р М. Филипова е представила: заявление, списък на научните публикации, справка за научните приноси, справка за цитиранията, копие от дипломите за: „доктор по икономика”, „доцент” и за завършено висше образование, служебни бележки за учебна заетост, професионална автобиография, декларация за оригиналност и достоверност, справка за участия в научно-изследователски проекти и други. Представените материали и документи отговарят по вид и съдържание на нормативните изисквания за участие в конкурса.

В конкурса за научното звание “професор” доц. доц. д-р М. Филипова участва общо с 32 публикации, от които с 4 монографии, като една от тях на тема „Лидерството в променящия се свят”, в обем от 320 страници, може да се приеме като основен монографичен труд, съгласно чл. 29, ал. 3 от ЗРАСРБ и други оригинални научно-изследователски трудове и публикации, между които един учебник, една студия, 17 статии и 9 научни доклада. От научните публикации 27 са самостоятелни и 5 в съавторство, 12 са на английски и 20 български език. Кандидатката е представила списък на 17 рецензии на научни трудове, както и справка за участие в 15 научно-изследователски проекта, от които 4 международни.

1. Оценка на хабилитационния труд

1.1. Обща оценка на основния монографичен труд

Актуалността на темата на основния монографичен труд на кандидатката е безспорна. В преследване на по-голяма ефективност и повишаване на конкурентоспособността, фирмите все повече се обръщат към неосезаемите и нетрадиционни активи, между които можем да наредим и управленския капацитет и лидерските компетенции. Кандидатката добре е обосновала актуалността, както от гледна точка на неговата значимост за националната икономика, така и от гледна точка на състоянието на изследователския проблем в съвременната литература и логически е извела основните проблеми, които са предмет на изследване в монографията.

Заглавието на хабилитационния труд: „Лидерството в променящия се свят” е сполучливо определено и напълно съответства на съдържанието.

Предметът, обектът и целта са коректно формулирани. Определените *седем изследователски задачи* очертават последователните стъпки, които прави авторката за осъществяване на поставената основна цел.

Изследователска теза не е формулирана. Това не може да се приеме като съществена слабост, тъй като авторската позиция навсякъде е подкрепена с твърдения, които ясно очертават застъпването от нея становища по отношение на изследвания проблем.

За целите на хабилитационния труд кандидатката е използвала 169 информационни източника. Българските автори са *подобавачо представени*. Използваната литература съдържа основните класически и модерни теории в определената научна област. Тя е разнообразна, достатъчна и определено фокусирана към изследвания научен проблем, *уместно и коректно използвана*, което е свидетелство за *етичност* на кандидатката и нейната *добра литературна осведоменост*.

Структурата на хабилитационния труд *като цяло* е логично изградена и добре балансирана по глави и параграфи.

Научните проблеми са прецизно формулирани, а позициите на авторката - аргументирано изложени. Използвани са множество фигури, които способстват за по-лесното вникване в темата и визуализират резултатите от проведеното от авторката изследване.

1.2. Оценка на съдържанието на основния монографичен труд

Монографията е структурирана в *три глави, увод и заключение*.

Обектът и предметът на основния хабилитационен труд на кандидатката е тясно свързан с нейни предишни научни изследвания и публикации – лидерството, неговите проявления, роля, формиране и значение за развитието на организациите.

В *Първа глава* авторката разкрива значението на лидерството за резултатността на организациите. В монографичния труд се прави сравнителен анализ на различните изследвания в областта на лидерството. Ясно се разграничават същностите на ръководителя (мениджъра) и на лидера, като става ясно защо не всеки мениджър може да стане и още повече – да бъде приет за лидер. Авторката застъпва идеята, че подходът за изграждане на лидери вътре в организацията има определени предимства пред този за наемането им отвън, но за съжаление направеното проучване сред български мениджъри показва, че този подход се подценява.

Тук (т. 1 на Глава първа) авторката би могла да посочи освен предимствата също така и трудностите, свързани с прилагането на този подход. Втората точка на тази глава е посветена на мястото на лидера в обучаващата се организация.

Трета точка на Глава първа е озаглавена „Свръхлидерство в управлението“, но практически в нея се разглежда освен концепцията за свръхлидерството, също и неговата ефективност, разбирана като резултатност на лидерството. И тук бих препоръчал по критичен подход, при който биха могли да се коментират и негативните последици от свръхлидерството. Връзката между лидерството, от една страна и формирането и управлението на екипи, от друга е разгледана в следващата точка 4. Посочва се, че повече от половината от анкетираните служители (63%) предпочитат работата в екип. Остава открит обаче въпросът, дали те познават същността, принципите и механизмите на работа на екипите или възприемат понятието като нещо модерно без да знаят как да го прилагат. В това отношение съвсем правилно е твърдението на авторката, че „екипите трябва да се разглеждат като постоянен и формален елемент в структурата на управление“ (стр. 71), т.е. екипната структура е алтернатива на функционалната, матричната, линейно-щабната и др. и има своите конкретни характеристики. Тя прави връзка между мисия, цели, вътрешен контрол, мотивация, възнаграждения, участие на служителите в управлението, т.е. планиране, контрол и управление на човешките ресурси, от една страна и екипна работа, от друга, отбелязвайки че организационния контекст на екипната конструкция трябва да ги разглежда като взаимосвързани нейни елементи (стр. 77).

Втора глава е посветена на лидерските компетенции, условията за тяхното формиране, развитие и реализация. Тук е представен и структурен модел за развитие на лидерските

компетенции на мениджърите. Особено място в този модел е отделено на Аз-концепцията, включваща редица елементи като самооценката на лидера за самия себе си, неговата представа за това как трябва да изглежда, отношението му към основни ценности, отношенията му към другите, убеждения, оценки, поведение. Тези аспекти са много важни за изграждането на един лидер, но те не са по-важни и от оценката на другите за него, т.е. от верификацията на Аз-образът.

Тази глава без съмнение представлява определен интерес за читателя, тъй като не само прави обзор на съществуващите изследвания по отношение на Аз-концепцията за лидерството, но и ги доразвива, чрез определяне на мястото ѝ в общия структурен модел за изграждане на лидера. Но тук липсва цялостно представяне на компетентностен модел на лидера, като система от конкретни знания, умения и способности, с цялата условност, че лидер не е длъжност и този модел трябва да е достатъчно общ за да бъде приложим към отделните бизнес сектори и икономически дейности.

Трета глава разглежда имиджа на лидера, като негов интегриран образ във възприятието на последователите. Отделено е внимание на значението на харизмата на лидера и се разглеждат стратегическите подходи за формиране на имиджа му. Не ясно защо тук се разглеждат маркетинговите стратегии (стр. 257-259), които неправилно са наречени „подходящи за различни сфери“, докато те по-скоро се препоръчват за различни ситуации.

Като своеобразно обобщение и заявка за по-нататъшно развитие на научните изследвания на авторката в областта на лидерството е последната т. 5 от Глава трета. В нея се разглеждат необходимите компетенции на организационните лидери и се загатва за специфичните особености на политическото лидерство – една тема, чието научно развитие у нас би допринесла за подобряване на политическата среда и култура.

Монографията има *заключение*, което обобщава основните идеи на авторката. Въпреки това, след всяка точка от съдържанието на научния труд има изводи, което улеснява читателя при оформянето на неговата крайна представа за умозаклученията, извлечени от представените факти и обстоятелства.

По съдържателната част на хабилитационния труд имам следните *бележки и препоръки*:

(1) Не е направена отчетлива разлика между имидж на лидера и репутация, както и между компетенции и качества на лидера.

(2) Не е развит и представен цялостен компетентностен модел на лидера с необходими знания, умения и способности, които трябва да притежава. В това отношение биха могли да се ползват Методическите указания за проектиране, апробация, тестване и верифициране на секторни и фирмени компетентностни модели и карти за оценка на компетенциите на работната сила, създадени по Проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони” на Българска стопанска камара, с финансовата подкрепа на ОП „Развитие на човешките ресурси”2007-2013. София, 2011.

Посочените критични бележки не са от съществено значение за крайната оценка на хабилитационния труд.

2. Обща характеристика и оценка на научните публикации

2.1 Брой, обем и структура на научните публикации

Кандидатката е представила общо 32 научни публикации, систематизирани по видове, език, място на издаване и авторство в таблицата по-долу:

Вид на публикацията	Брой	Брой страници	Страна на публикуване		Език на публикуване		Самостоятелни	В съавторство	
			България	чужбина	бълг.	чужд		2	първи
Монографии	4	551	3	1	3	1	1	1	1
Студии	1	69	1	-	1	-	1	-	-
Учебници	1	111	1	-	1	-	17	-	-
Статии	17	147	12	5	12	5	6	-	-
Доклади	9	58	2	7	7	2	27	1	2
Общо	32	936	24	8	24	8	2	2	3

Голямата част от научни трудове на Милена Филипова, с които кандидатства за придобиване на академичната длъжност „професор“ са посветени на лидерството, с определен нюанс на някои от тях към проблемите на лидерството в туризма. В това отношение не прави изключение и монографичен труд под № 2 „Лидерството и лидерските компетенции в туризма“. В него авторката по-подробно разглежда теоретичните постановки на лидерството, като акцентира върху значението на лидерството и лидерските компетенции за подобряване на ефективността на туристическо предприятие.

Трудове под № 5 (учебник, 111 стр.) и № 6 (студия, 69 стр.) разширяват обекта и предмета на научните изследвания на авторката, като засягат и въпроси, свързани с фирмената култура и лидерския стил, както и управлението на човешките ресурси като цяло.

На проблемите на корпоративната култура е посветена втора глава на монографичния труд под № 3, разработена от кандидатката. По-различна е темата на монографичен труд под № 4, в която кандидатката участва с осемнадесета тема: „Повишаване на конкурентните предимства на компанията чрез информационно осигуряване и подпомагане“. Тя е посветена на изучаването на възможностите за повишаване на конкурентоспособността на предприятието чрез информационно осигуряване и подпомагане. В нея се акцентира върху информационната осигуреност на фирмите като най - важната предпоставка за вземане на целесъобразни управленски решения.

В обхвата на теми и проблеми – обект на научните интереси на Милена Филипова са още корпоративните стратегии, предприемачеството, глобализацията, конкурентоспособността, социалните и екологични проблеми на туризма.

Систематизираните данни за броя, обема и структурата на научните публикации и научно-приложните разработки на кандидатката дават основание за следните **изводи и оценки**:

1. Научно-изследователската дейност на кандидатката е насочено основно към проблемите на лидерството и по-специално лидерството в туристическия отрасъл, но обхваща също така теми и проблеми, актуални за нашата икономическа действителност като фирмената култура, глобализацията, екологията, социални проблеми, конкурентоспособността и др. В научните публикации се дава характеристика на средата и факторите, които влияят върху управленските процеси.

2. Голямата част от научните публикации са написани *през последните 5-6 години*, което говори за високата творческа активност на кандидатката. Те определено са **ориентирани към актуални и значими икономически и управленски проблеми** на туризма и икономиката като цяло.

3. В научноизследователската дейност на кандидатката **има приемственост и последователност**.

4. Кандидатката демонстрира способност и умения да систематизира и критично да осмисля теориите и методическите подходи по дадените научни области, да разкрива силните и слаби страни, ясно да формулира научни проблеми и разкрива насоки за решаването им, да генерира и прецизно да формулира научни тези и решения и аргументирано да ги защитава.

5. Кандидатката показва **широка литературна осведоменост**. Добре познава литературата по изследваните проблеми, овладяла е и успешно използва основните съвременни изследователски подходи и методи.

6. Кандидатката притежава определен **афинитет и способност за тясно свързване** на научните изследвания с практическата им приложимост в туристическия бранш. Видим е стремежът получените резултати научните знания да се довеждат до работни концепции, подходи и методи.

7. Кандидатката проявява необходимата **научна коректност**. Във всички свои научни трудове точно е посочила използването на чуждите литературни източници.

8. Научните трудове на кандидатката са цитирани в 19 чуждестранни и в 41 национални научни издания.

Имам следните **бележки и препоръки** по научните публикации на кандидатката:

1. Налице е известна повтораемост на текстове в някои от представените за рецензиране публикации. Това се отнася най-вече за публикации под №№ 15, 20, 21, 22 и 23.

2.3. Основни научни и научно-приложни постижения в публикациите на кандидатката

1. Внесен е значителен научен принос в областта на теорията на лидерството, лидерските компетенции, подходи, модели и стилове.

2. Изследвано е въздействието на лидерските компетенции върху развитието на туристическите предприятия и отношението на служителите и ръководители към лидерството и екипната организация.

3. Идентифицирани са основните компоненти на имиджа на лидера и критериите за оценка на същия, които са приложени в извършеното практическо изследване.

4. Предложени са стратегически подходи за формиране имиджа на организационния лидер и е изследвана връзката между него и фирмената култура.

5. Изследвана е спецификата на управлението на човешките ресурси, на екологичните и на социалните проблеми в туристическия бранш.

3. Оценка на педагогическата подготовка и дейност на кандидатката

Ръководството на Частно висше училище Колеж по туризъм Благоевград удостоверява, че доц. д-р М. Филипова има осигурена учебна заетост. Тя е титуляр на основни дисциплини за специалност „Бизнес администрация” на Колеж по туризъм - Благоевград. Автор е на учебни програми по „Лидерство и лидерски компетенции”, „Бизнес планиране”, „Управление на проекти”. Чете лекции също и в Стопанския факултет на Югозападен университет „Н. Рилски” – Благоевград.

4. Други области на оценяване по чл. 29 б на ЗРАСРБ

1. Доц. д-р Милена Филипова е участвала в *4 международни, 2 национални и 9 проекта* по Наредба 9 за условията и реда за планиране, разпределение и разходване на средствата, отпускани целево от държавния бюджет за присъщата на държавните висши училища научна или художествено-творческа дейност. Проектите са свързани с реализацията на студентите и със студентските практики, с трансграничното сътрудничество, с развитието и ефективността на предприемаческата дейност, в т.ч. с развитието на семейния бизнес, с иновациите и конкурентоспособността, с туризма и културното наследство.

2. Доц. д-р Филипова има присъдени *две престижни награди* – Диплом I-ва степен от Международното изложение на научни и методически издания на Уралския държавен университет, Екатеринбург, Русия, 2012 г. и Научна награда на Международното изложение на издания по мениджмънт и икономика на Уралския държавен университет, Екатеринбург, Русия, 2014 г.

3. Доц. д-р Милена Филипова е член на редакционните научни колегии на 2 български научни списания – сп. „Предприемачество“ и сп. „Пирински книжовни листи“, както и на 5 чужди издания в Полша, Украйна и Сърбия.

4. По програма Еразмус, доц. Филипова е осъществила преподавателска мобилност през 2012 г. в Департамент Economics на Technical University of Ostrava, Чехия.

5. Доцент Филипова е участвала в състава на 8 научни журита, от които 6 за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, едно за присъждане на академичната длъжност „доцент“ и едно за присъждане на академичната длъжност „професор“.

Считам, че *педагогическата подготовка и дейност на кандидатката* като преподавател, автор на учебници и учебни програми, член на редакционни колегии и научни журита, по количество и качество *отговаря на изискванията* за кандидатстваната академична длъжност „професор“.

5. Лични впечатления от кандидата за „професор“

Познавам доц. Милена Филипова отдавна. Личното ми впечатление за нея е, че тя е много продуктивен и отговорен изследовател и преподавател и се приема добре от научната и преподавателската общност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Броят и обемът на научните публикации на кандидатката са посветени на актуални и значими проблеми. В тях се съдържат съществени научни и научно-приложни постижения, които обогатяват научните знания в областта на управленската и икономическата наука. Показала е способност за работа в екип. Цитирана е в научни публикации у нас и в чужбина. Има самостоятелни лекционни курсове в ЧВУ Колеж по туризъм, Благоевград, които са тясно свързани с обявения конкурс.

Доц. д-р М. Филипова е напълно изграден и утвърден преподавател и изследовател, с доказан афинитет за тясно свързване и взаимодействие на научноизследователска, научно-приложна и учебна дейност. Тя **напълно отговаря** на изискванията на ЗРАСРБ за присъждане на академичната длъжност "професор".

Всичко това ми дава основание да с убеденост да препоръчам на почитаемото научно жури да присъди академичната длъжност "професор " на доц. д-р Милена Кирилова Филипова по професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна специалност „Икономика и управление (Лидерство в управлението)“.

Свищов, 27.01. 2017 г.

Рецензент:.....
(проф. д-р Борислав Борисов)